

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ЧИННИКА НА СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНІ

О Гривняк Л., 2014

Розглянуто відмову законодавців фактично усіх сучасних держав від кваліфікованих форм смертної кари, зменшення кількості злочинів, скоєння яких передбачає її застосування, зроблено відповідні узагальнення щодо відмови від застосування інституту смертної кари в українському законодавстві.

Ключові слова: смертна кара, довічне ув'язнення, найвища міра покарання, злочин, кримінальне покарання, інститут смертної кари, кримінальне право України.

Л. Hryvniak

IMPACT OF INTERNATIONAL FACTORS ON THE ABOLITION OF THE DEATH PENALTY IN UKRAINE

The refuse of legislators is considered practically all modern states from the skilled forms of death punishment, diminish in gofamount of crimes, which it can be applied for, the proper generalization sared one in relation to a waiver Ukraine of application of institute of death punishment in a domesticlegislation.

Key words: death punishment, life imprisonment, capital punishment, crime, criminal punishment, institute of death punishment, criminal right for Ukraine.

Л. Гривняк

ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ФАКТОРА НА ОТМЕНУ СМЕРТНОЙ КАЗНИ В УКРАИНЕ

Рассмотрен отказ законодателей практически всех современных государств от квалифицированных форм смертного наказания, уменьшение количества преступлений, за совершение которых она может быть применена, сделаны соответствующие обобщения относительно отказа от применения института смертного наказания в украинском законодательстве.

Ключевые слова: смертное наказание, пожизненное заключение, высшая мера наказания, преступление, криминальное наказание, институт смертного наказания, криминальное право Украины.

Постановка проблеми. Відмова України від смертної кари, здійснена на вимогу Ради Європи, продовжує викликати серйозні дискусії в українському суспільстві. Представники певних політичних сил, зокрема КПУ й інших, виступають за її відновлення, наполягаючи на тому, що сучасний рівень розвитку українського суспільства є недостатнім для здійснення такого важливого рішення. З огляду на це, певний інтерес становить нагромаджений людською цивілізацією досвід застосування смертної кари та можливостей її заміни альтернативними видами покарання. У цьому контексті важливим є з'ясування пов'язаних з цим питань таких аспектів, як можливість подання апеляції, амністування засуджених тощо.

Мета дослідження – комплексно дослідити проблеми смертної кари та з'ясувати вплив міжнародного чинника на відмову від застосування цієї міри покарання в українському законодавстві.

Стан дослідження. Питання смертної кари та періодичні відмови від неї досліджували такі відомі вчені, як О. Кістяківський, П. Боборикін, В. Розанов, М. Владімірський-Буданов, М. Таганцев, з наших сучасників – С. Г. Келіна, І. Й. Бойко, М. І. Коржанський та ін. Завдання запропонованої роботи – узагальнити відмову законодавців фактично усіх сучасних держав світу від інституту смертної кари, а також спроба науково прогнозувати відновлення смертної кари у сучасних умовах.

Виклад основних положень. Смертна кара в Україні була скасована порівняно недавно: де-факто з другої половини 90-х рр. минулого століття, де-юре – з прийняттям нового Кримінального кодексу України (2000 р.). Її скасування досі викликає неоднозначну реакцію у суспільстві. У суспільній думці посилюються настрої стосовно повернення інституту смертної кари. Певні політичні сили намагаються цим спекулювати.

У міжвоєнний (1918–1939 рр.) час здійснювалися спроби скасувати смертну кару у деяких країнах, проте з наближенням Другої світової війни вона була відновлена в Іспанії (1935 р.), Італії (1926 р. – за політичні, 1930 р. – за важкі кримінальні злочини), Австрії (1934 р.). Скасована в Данії (1930 р.) смертна кара була тимчасово відновлена для покарання нацистських злочинців та колабораціоністів. Змогли утриматися від такого відновлення лише Швеція та Ісландія, де смертна кара була скасована у 1921 р. та у 1928 р. [4].

Після завершення Другої світової війни смертну кару скасувала ФРН (ст. 102 Конституції 1949 р.), ще у 1945 р. аналогічний крок зробила Австрія.

Першим регіоном Європи, вільним від застосування смертної кари, стала Скандинавія. Фінляндія скасувала її у 1950 р., Гренландія – 1954 р. 18 грудня 1969 року британський парламент ухвалив закон про скасування смертної кари за важке убивство “назавжди”. Сьогодні смертна кара формально може бути застосована за державну зраду; за піратство, поєднане з убивствами; за підпал королівських доків. Проте на практиці ці можливості давно не застосовувалися. Приклад Великобританії вплинув на її колишні домініони: Канаду (смертна кара скасована у 1976 р.), Австралію (остаточно – у 1984 р.), Нову Зеландію (зберігається за державну зраду, але впродовж усієї історії держави не було жодного процесу за звинуваченням у державній зраді).

З усіх західноєвропейських держав найдовше трималася за смертну кару Франція (таке покарання було передбачене за 20 видів злочинів за Карним кодексом в редакції 1960 р.). А за 16 складів злочину страта була єдиною, встановленою законом, мірою покарання. У цій країні смертну кару з системи покарань вилучив закон від 9 жовтня 1981 р. Скасування смертної кари супроводжувалося посиленням покарань за особливо важкі злочини, коло яких було навіть дещо розширене. Так, Кримінальний кодекс України 1994 р. уперше встановив довічне тюремне ув’язнення за тероризм, геноцид, насильну депортацію, виробництво і розповсюдження наркотиків, рекет та деякі інші види злочинів [2].

Після відмови Франції від смертної кари процеси аболіціонізму вийшли на якісно новий міждержавний рівень. Рада Європи 28 квітня 1983 р. підписала Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини. Стаття 1 цього Протоколу проголошувала: “Смертна кара має бути скасована. Ніхто не може бути засуджений до цього покарання або страчений”. Однак у ст. 2 Протоколу державам-учасникам було дозволено застосування смертної кари за злочини, вчинені під час війни або в умовах, коли загрожує їй наближення”. На момент укладення Протоколу його підписали представники 13 країн з 21, що на той час входили до Ради Європи [6].

Ці світові процеси мало зачіпали Східну Європу та Союз Радянських Соціалістичних Республік, де після відновлення смертної кари 30 квітня 1954 р., сфера її застосування лише розширювалася.

Тільки в останні роки існування Союзу РСР професійні юристи заговорили про скасування смертної кари.

Розпад СРСР та здобуття Україною незалежності не відразу призвели до сприйняття ідей лібералізації вітчизняного кримінального законодавства та вилучення т. зв. найвищої міри з переліку покарань. Упродовж 1991–2000 рр. в Україні смертна кара існувала “як виняткова міра покарання” у формі розстрілу. Це покарання встановлювалося за особливо небезпечні злочини проти держави, проти життя, правосуддя, за військові злочини (в умовах воєнного стану чи бойової

обстановки). Рішенням Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 р. визнано, що смертна кара суперечить Конституції України [1].

Кримінальний кодекс України 2000 р. виключив смертну кару з переліку покарань. Своєрідною найвищою мірою покарання стало довічне позбавлення волі.

Не є таємницею те, що вилучення смертної кари з переліку покарань вітчизняного законодавства відбувалося внаслідок процесів євроінтеграції України. Затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. “Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу” першим пунктом “Адаптація законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини” першої глави “Основні напрямки інтеграційного процесу” передбачала “зближення із сучасною європейською системою права”, що, за задумом розробників Концепції, забезпечить приведення вітчизняного законодавства “до рівня, що склався у державах – членах ЄС” [5].

Європейське Співтовариство неодноразово давало зрозуміти українській стороні, що збереження нею смертної кари у переліку кримінальних покарань може поставити нашу країну поза загальноєвропейськими процесами і навіть призвести до призупинення її діяльності у Раді Європи, членом якої Україна стала 9 листопада 1995 р. Віденська декларація наради глав держав – членів Ради Європи ще у 1993 р. визначила загальнообов’язкові вимоги для вступу до РЄ нових членів. Першим у цьому переліку стоїть “приведення політичних інститутів та правової системи у відповідність до принципів демократії, верховенства права і поважання прав людини”, найголовнішим з яких є право на життя.

Відмова України від інституту смертної кари викликала неоднозначну реакцію у суспільстві. Проти неї – насамперед з політичних міркувань – висловилися і далі висловлюються представники різних, часто діаметрально протилежних суспільних організацій і рухів. Під час передвиборної кампанії 2007 р. вимогу відновлення смертної кари висунула у своїй програмі Комуністична партія України (КПУ). На початку 2008 р. за відновлення смертної кари ратував міністр внутрішніх справ України Ю. Луценко (НУНС).

Популярність гасла відновлення смертної кари зумовлюється не лише ростом кількості т. зв. резонансних злочинів, але й фінансовими мотивами.

В Україні щороку засуджують до довічного ув’язнення приблизно 400 осіб. Про це повідомив перший заступник міністра юстиції Євген Корнійчук. За його словами, Мін’юст України розглядає питання про будівництво спеціального закладу для такої категорії в’язнів [5].

Якщо узяти до уваги той факт, що більшість засуджених – це порівняно молоді люди, у яких попереду 25 (після відбуття яких можна просити про помилування) і більше років життя, то невдовзі будуть потрібні не один, а десятки закладів такого роду з численним обслуговуючим персоналом та вартою. Можна лише уявити, у скільки обходиться вітчизняному бюджетові, та платникам податків численна армія убивць.

З іншого боку, міцнішають позиції аболіціоністів.

У листопаді 2007 р. проект резолюції про мораторій на смертну кару був наданий Генеральній Асамблеї ООН делегацією Габона. Ініціаторами проекту стали Португалія та Італія, хоча спільно з ними працювали відразу 80 держав. “Смертна кара ображає людську гідність і не виступає чинником стримування злочинності”, – зазначається у документі. Генеральна Асамблея ООН закликала до обмеження застосування смертної кари та скорочення переліку злочинів, які караються смертною карою, а також до “введення мораторію на виконання смертних вироків”. Однак цей проект не знайшов підтримки в усіх країн – членів ООН. Зокрема представники США, Китаю, Єгипту і Сінгапуру вважають такий крок втручанням у внутрішні справи суверенних держав [3].

Висновок. На нашу думку, відмова України від застосування інституту смертної кари у вітчизняному законодавстві є виправданою не тільки із стратегічних міркувань євроінтеграції. Процеси демократизації і гуманізації вітчизняного кримінального законодавства є незворотними. Сподіваємося, що політичні амбіції окремих партій та їхніх лідерів ніколи не приведуть до скасування заборони смертної кари в Україні.

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2007. – 824 с. 2. Каценко С. Г. Всеобщая история государства и права новейшего времени: учеб. пособ. для студ. юрид. спец. высш. учеб. завед. / С. Г. Каценко. – Симферополь: Доля, 2006. –

623 с. 3. Панащук С. ООН борется со смертной казнью. А США “сражаются” с ООН / С. Панащук / Сегодня. – 2007. – С. 6. 4. Решетников Ф. Смертная казнь в капиталистических странах (История и современность) / Ф. Решетников // Смертная казнь: за и против; под. ред. С. Келиной. – М.: Юрид. лит., 1989. – 488 с. 5. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу // Політика і час. – 2000. – № 3–4. – С. 30. 6. Council of Europe 144 Protocol 6 to the protection of human rights and fundamental freedoms concerning the abolition of death penalty. – Strasbourg, 1983. – 28 IV.

УДК 343.97+343.3/7

О. Гумін

Національний університет “Львівська політехніка”

ИНТЕГРАТИВНА ФУНКЦІЯ КРИМІНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ НАУК ПРО ЛЮДИНУ

О. Гумін О., 2014

Досліджено проблему кримінального насильства, його проявів і типів. Стверджується думка про те, що різноманітні аспекти насильства дедалі частіше привертають увагу не тільки юристів, але й фахівців інших галузей знань – психології, філософії, соціології тощо. Це надає можливість комплексного аналізу вказаного феномену.

Ключові слова: насильницька злочинність, насильство, агресивність, примус, насильницька поведінка.

O. Humin

INTEGRATIVE FUNCTION OF CRIMINOLOGY IN THE SCIENCES ABOUT MAN

In this paper the issues the problem of criminal violence, its manifestations and types. The various aspects of violence are increasingly attracting the attention of not only lawyers, but also specialists from other disciplines – psychology, philosophy, sociology and so on. This provides a comprehensive analysis of the given phenomenon.

Key words: violent crime, violence, aggression, coercion, violent behavior.

A. Gumin

ИНТЕГРАТИВНАЯ ФУНКЦИЯ КРИМИНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ НАУК О ЧЕЛОВЕКЕ

Исследована проблема криминального насилия, его проявлений и типов. Утверждается мысль о том, что различные аспекты насилия все чаще привлекают внимание не только юристов, но и специалистов других областей знаний – психологии, философии, социологии и т.д. Это дает возможность комплексного анализа указанного феномена.

Ключевые слова: насильственная преступность, насилие, агрессия, принуждение, насильственное поведение.

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлена тим, що в сучасних умовах змін і перетворень у багатьох сферах суспільного життя відстежується зростання злочинності, набувають поширення різні види протиправної поведінки.

Різноманітні аспекти злочинного насильства дедалі частіше привертають увагу не тільки юристів, а й фахівців інших галузей знань – психології, філософії, соціології тощо. Поява та розвиток науки про насильство – віолентології – є однією із спроб сучасного суспільства підійти до вирішення проблеми кримінальної насильницької поведінки особи.